

UN PAS IMPORTANT ÎN ELIBERAREA DE REFLEXELE TRECUTULUI

Cercetător științific **Lilia CRUDU**
Institutul de Istorie al AȘM

„... pierderile noastre în ultimii 20 de ani sunt ireparabile, pentru că acestea au adus daune semnificative demnității naționale a poporului.”

Dm. Matcovschi, 1988

Primul volum al documentelor de Elena și Gheorghe Negru, cercetătorii științifici ai Institutului de Istorie al AȘM, constituie o contribuție valoroasă la studierea complexă a istoriei recente și „un pas important în direcția eliberării de prejudecățile și reflexele trecutului”. Autorii au continuat preocupările lor academice dedicate politicii naționale, etno-culturale și etnolingvistice din RSSM și au scos în lumină o carte, care este foarte densă în informații și demonstrează un volum mare de muncă de cercetare. Culegerea cuprinde consecutiv o perioadă de un deceniu. Punctul de plecare este anul 1965, care a constituit „debutul războiului informațional antiromânesc în RSSM”, iar pe de altă parte, s-a remarcat și prin manifestările „antisovietice” active cu semnificații deosebite.

Volumul cuprinde două părți. În cea dintâi este prezentat studiul introductiv asupra subiectului propus, care are la rândul său două compartimente. Primul – **Relațiile sovieto-române în prima jumătate a anilor '60**, explică în ce împrejurări s-a format atitudinea negativă față de țara frățească de peste Prut și ce a contribuit la cimentarea acestor prejudecăți, cum s-au cultivat în „Republica Sovietică Socialistă Moldovenească” sentimentul de „patriotism sovietic” și antipatia față de „naționalismul burghez” din România. În cel de-al doilea – **Campaniile propagandistice împotriva „cursului deosebit” al României și a „naționalismului” din RSSM**, autorii schițează cadrul general și momentele de vârf ale acestor campanii din Moldova Sovietică, reflectând direcțiile de bază ale activității propagandistice.

Cea de-a doua parte a lucrării cuprinde 146 de documente. Ele au fost traduse din limba rusă, ordonate cronologic și selectate pentru a „scoate în evidență cauzele profunde ale românofobiei din

Elena Negru, Gheorghe Negru. „CURSUL DEOSEBIT” al României și supărarea Moscovei. Disputa sovieto-română și campaniile propagandistice antiromânești din RSSM (1965-1989). Studiu și documente, Vol.1 (1965-1975), Chișinău, 2013, 616 p.

RSSM” și „consecințele ei nefaste pentru evoluția noastră contemporană” (p.10). Documentele înserate în acest volum – *hotărâri, stenograme, note informative, memorii etc.* – sunt „în majoritatea lor, inedite” și provin din Arhiva Organizațiilor Social-Politice și din Arhiva Națională a Republicii Moldova. Un număr considerabil de documente au fost traduse în limba engleză și publicate, în 2012, de renumitul cercetător american Larry L. Watts. Merită de menționat că printre primii cercetători care au încercat să publice documente din perioada respectivă a fost Ana-Maria Plămădeală¹.

Politica de cadre promovată în Moldova Sovietică în anii '60-'70 și rolul lui I.I. Bodiul, prim-secretar al Partidului Comunist al Moldovei din acea perioadă, în „restructurarea cadrelor” constituie una din temele care se desprind din acest volum. Încă în anii cincizeci, persoanele cheie din nomenclatura RSSM au declanșat o campanie violentă împotriva „naționalismului”, aceasta manifestându-se printr-o politică dură de rusificare și căutarea elementelor naționaliste. I.I. Bodiul a continuat aceasta tradiție obsesivă de a identifica elementele „dușmănoase” și de a demasca cadrele „cu iz naționalist”. Este de remarcat faptul că dintre toate republicile sovietice, în anii 1955-1972 cea mai redusă pondere a populației locale în eșaloanele puterii a fost înregistrată în Moldova și Kazahstan². Situația a fost recunoscută

¹ Ana-Maria Plămădeală, Proces-verbal nr. 96 al ședinței Biroului CC al PCM din 7 aprilie 1970, în Sub red. C. Ciobanu, Arta '92. Studii, cercetări și documente, Chișinău, Litera, 1992, pp.115-124.

² A se vedea, Eberhard Schneider, *Die sowjetische politische Elite. Ein Literaturbericht*, în „Berichte des Bundesinstitutus

mai târziu de către I.I. Bodiul, nu numai pentru anii șaizeci, ci și pentru anii șaptezeci, remarcând că etnicii moldoveni au continuat să rămână minoritari în conducerea republicană³. Acest lucru se explică și prin modul în care Ivan I. Bodiul înțelegea să-și selecteze cadrele.

În RSSM, în anii 1965-1975, se evidențiau unele personalități care făceau parte din generația de activiști locali născută și educată în perioada interbelică, care au înțeles că numai devenind membri de partid pot să se includă în viața politică din publică și promova interesele naționale. Semnificative în acest sens sunt exemplele lui Nicolae Țestemițanu, Vasile Rusu, Anatol Corobceanu etc. În toamna anului 2001, cu prilejul lansării *Memoriilor* lui I. Bodiul, Grigore Eremei, ultimul prim-secretar al PCM, avea să afirme că promovarea cadrelor locale în anii șaizeci-optzeci a însemnat de fapt începutul renașterii naționale. Chiar mai mult, peste doi ani în *Memoriile* sale Gr.Eremei recunoaște faptul că de la bun început Bodiul promova și susținea generația tânără de moldoveni, treptat însă, cu creșterea autorității liderilor locali, ei deveneau „concuranți” tot mai periculoși pentru cei care au fost numiți în funcții de către Moscova. De aceea, Bodiul recurgea la cunoscuta tactică a acuzațiilor de naționalism, îndepărtând persoane nedorite.

Aceeași idee referitor la personalitățile locale promovate în funcții de partid și de stat, care se bucurau de autoritate și încredere din partea maselor și se impuneau în mod firesc ca fruntași neprotocolari ai vieții publice și lideri ai intelectualității, împărțeau Andrei Lupan și Leonid Cemortan, persoane de referință din aceasta perioadă. Liderii informali puteau prezenta un adevărat pericol pentru stabilitatea ierarhiei superioare de partid și de stat din RSSM, inclusiv din cauza popularității de care se bucurau.

În volumul de față găsim documente ce ne oferă multe detalii privind destituirile unor demnitari moldoveni din perioada amintită, care ocupau funcții importante în ierarhia superioară de stat și de partid, dar nu inspirau destulă încredere politică sau erau susceptibili de activități „apolitice” și „naționaliste”. Printre aceștia s-au numărat, de pildă, Nicolae Țestemițanu, ministrul Sănătății (p.187-251), Anatol Corobceanu, vicepreședintele Consiliului de Miniștri al Moldovei pentru problemele culturii, învățământului, științei și artei naționale (p.398-418),

für ostwissenschaftliche und internationale Studien”, 21, 1981, p.36; G. Ciorănescu, *Bessarabia. Disputed land between East and West*, București, 1993, p.196-237.

³ I.I. Bodiul, *Dorogoi jizni. Vospominania*, Chișinău, 2001, p.69, 84, 103.

Vasile Rusu, ministru al Telecomunicațiilor (p.305-309).

Pentru a descuraja elanul elitei locale, tot mai active, s-a insistat mai ales pe identificarea unor date biografice compromițătoare, care puteau anihila orice persoană incomodă, după cum a fost cazul lui Sergiu Rădăuțanu, rectorul Institutului Politehnic. Acesta, „la momentul intrării în partid și-a tănuțit originea socială”, precum și faptul că „mai multe din rudele lui au fost condamnate pentru activitate antisovietică” și a comis „neajunsuri serioase în selectarea și repartizarea cadrelor. La institut erau angajați oameni dubioși sub aspect politic, cu tendințe naționaliste, sioniste și alte orientări ostile”. Campania împotriva lui Sergiu Rădăuțanu s-a încheiat cu destituirea lui din funcția de rector (p.586-588).

Încă în 1988, într-un interviu pentru revista „Nistru”, Bodiul recunoaște că „personal era preocupat de problema cadrelor și e firesc că comitea și unele greșeli ... Dar în majoritatea cazurilor deciziile luate au fost corecte”. Referindu-se la N. Țestemițanu, Bodiul confirmă ca acesta era un „funcționar capabil (*sposobnyi rabotnik*) cu care a avut colaborări apropiate. Dar el s-a înconjurat cu persoane care-i diminuau autoritatea (*podryvali ego avtoritet*), devenind incompatibil funcției. El era doar un medic...” În privința lui S. Rădăuțanu, Bodiul mărturisește că „... îi pare foarte rău că s-a întâmplat așa. Rădăuțanu a fost un mare savant”.

În vizorul autorităților se aflau nu numai funcționari locali de rang înalt, dar și unii reprezentanți ai intelectualității: scriitori, oameni de știință, pentru că unii fruntași ai vieții culturale și științifice aveau „simpatii față de tendințe naționaliste și le susțineau”, fiind „nostalgici după trecut” interpretau „eronat și denaturau realitatea socialistă”, manifestând astfel „atitudinea sa greșită”. Printre aceștia se număra P. Cărare, care a comis „un șir de greșeli ideologice grave” și „ațâța spiritele nesănătoase și pasiunile naționaliste” (p.561-563), Dm. Matcovschi (p.588-589), I. Druță, A. Busuioc (p.68-73, 76-79, 79-83) ș.a. care „născocau tot felul de gogoși” cu „porniri nesănătoase și tendințe naționaliste”.

Acuzațiile de naționalism se făceau auzite la tot pasul, „naționaliștii” erau căutați pretutindeni, fiecare victimă era blamată la tot felul de adunări și ședințe, drept consecință fiind supusă diferitor sancțiuni.

Vânătoarea de vrăjitoare a lovit și în mediul studentesc și profesoral, unde au fost insistent căutate persoane cu origine socială nesănătoasă (fiii chiburilor, țărâniștii, antisovieticii, tot felul de „lepădături”) care purtau discuții antisovietice, pentru a

le exmatricula sau concedia. Este cazul Institutului Politehnic „S. Lazo”, numit de I. I. Bodiul „un focar al manifestărilor naționaliste” (p. 521-531, 536-537, 558-561), a Universității de Stat din Chișinău, unde „apăreau unele stări de spirit”, iar studenții cereau predarea cursurilor în limba maternă (p.84-106), a Institutului de Stat de Medicină din Chișinău, unde deja au fost introduse cursurile în limba română pentru studenții de la anul trei (p.192-194). Pentru conducerea comunistă de la Chișinău era de importanță vitală anihilarea oricărei opoziții și rezistențe interne. Au fost luate măsuri contra acestora, conducerea republicană fiind implicată în denigrarea lor sistematică în ședințe publice.

Prima grijă a frontului ideologic și propagandistic din RSSM a fost să „scrie” o nouă istorie, adecvată idealurilor comunismului. Importanța capitală asupra abordării „adevărului istoric” a fost accentuată de liderul PCM, I. Bodiul, care menționa că într-un șir de articole, lucrări și publicații istoricii români „denaturează faptele istorice”, „falsifică istoria poporului moldovenesc” și „tratează eronat momentele cruciale din istoria noastră”. Tocmai din acest motiv, a fost sporită preocuparea față de „educația corectă a poporului nostru” și luate măsuri în vederea combaterii „propagandei burgheze și revizioniste” (p.564-565).

Documente ce se referă la politica editorială din RSSM prezintă, la rândul lor, un interes deosebit. Dincolo de efortul depus în anii precedenți în vederea sporirii numărului ziarelor, revistelor și literaturii de limba rusă, Bodiul rămâne totuși surprins de o realitate deranjantă pentru conducerea republicană. Fiind îngrijorat de menținerea și chiar creșterea din partea localnicilor a interesului pentru ziare, reviste și altă literatură străină, în special pentru cea din România, el constată că „o parte a populației nu s-a debarasat de rămășițele ideologiei burgheze” (p.61-62). După demascarea unor manifestări naționaliste ale basarabenilor de la Chișinău între 1969-1972, au fost luate măsuri pentru combaterea și interzicerea folosirii tehnicii de multiplicare și instalațiilor tipografice, având scopul de a preîntâmpina „editarea și difuzarea ulterioară a materialelor tipărite, dăunătoare din punct de vedere politic”. Se intensifică și supravegherea angajaților care deserveau această tehnică (p.568-570). Ținta acestor măsuri erau nu

numai tipografii, ci și ziaristii, angajații editurilor, care „nutreau stări de spirit incorecte” (p.592).

Un interes aparte prezintă documentele vizând politica turismului. Cu mare suspiciune a fost privit schimbul de cetățeni între RSSM și Republica Socialistă România. Printre persoanele invitate în Moldova Sovietică deseori erau rudele apropiate acestora, refugiate în România postbelică, care aveau „atitudini naționaliste” și, prin urmare, neapărat „exercitau acțiune negativă asupra oamenilor noștri” (p.551-553). Astfel, printre invitați se regăseau „foștii ofițeri ai jandarmeriei române, primari, preoți, chiaburi, moșieri și alte persoane ostile Uniunii Sovietice” (p.552). Basarabenii nu numai că aveau „numeroase legături de rudenie în România” și erau „prelucrați în spirit naționalist” în timpul vizitelor lor în RSR, dar și, ceea ce era mai grav din punctul de vedere al autorităților din RSSM, puteau cădea sub influența directă a foștilor deputați ai Sfatului Țării (p.565-567). De aceea, conducerea republicană indică instituțiilor responsabile cu mare atenție să „selecteze și să recomande oamenii care pleacă peste hotare”, mai ales pe linia de schimb tehnicoștiințific și cultural (p.578-579).

O altă „influență negativă” a RSR asupra populației RSSM, care putea impulsiona manifestările împotriva puterii sovietice, erau tentativele de a aduce materiale și literatură „periculoase” din punct de vedere politic, transmisiunea televiziunii române, ce acoperea raioanele de graniță considerate nesigure și emiterea stațiilor străine de radio în limba română.

Apariția acestui volum contribuie esențial la studierea regimului comunist din RSSM. Prezentând numeroase date, editând documente de epocă relevante, studiul este rezultatul unei munci asidue de cercetare în arhive și constituie un instrument important de lucru pentru toți cercetătorii interesați de mașinăria propagandistică și tacticile folosite de conducerea republicană de partid.

Lucrarea se adresează atât mediului academic, cât și publicului larg, pentru că încearcă să prezinte trecutul recent obiectiv, contribuind astfel la cunoașterea mai profundă a realității. De reținut este faptul că acest volum face parte dintr-o lucrare care oglindește un spațiu cronologic mai larg și care este așteptată cu mare interes.